IO. BAPTISTAE DONATII

COMMENTARIVS

IN MAGNI HIPPOCRATIS Coi librum de Morbis Virginum,

ANTEPOSITIS VERBIS GRAECIS, & iisdem latine redditis.

LVCAE,

Ex Biblioteca Iulii Guidobonii

cIↃ. IↃ. . XXCII.

AD

COMPAGNVM COMPAGNIVM

I. C.

PATRICIVM LVCENSEM

IOAN. BAPTISTÆ DONATII

PRAEFATIO.

VI virtutem sequitur, uoluptatum omnium blandicijs fælicitatem assequitur; etenim ex virtute incredibilis perpetuo capitur lætitia: vir bonus aut illico sibi, quæ maxime cupit, parat; aut paullo post eadem sibi comparabit. cum bonis fruitur, voluptatem habet, quam summopere omnes semper expetiuerunt. expectatio autem spem optimam affert; qui fructus virtutem colentium est quam vberrimus. ea bonorum mentes semper aluit, inertiam pepulit; quapropter boni summa alacritate in recta viuendi ratione se exercent: Id tu egregie percepisti, qui primis temporibus ætatis tuæ id potissimum vitæ genus secutus es, in quo ad virtutem, ad quam vulgus hominum minime aspirat, omnes tuas actiones, cuncta tua consilia semper retuleris. Qui hæc non intelligunt, conuertant se aliquando

ad eorum immanitatem qui abiecta virtute turpia quæq. confectantur. hos, & dolore perpetuo, & timore maximo lacerari oculis prope cernent, quos consequitur, immo vero cum illis coniungitur tremor, & eiulatus: cum enim illos aut vrgere, aut ijsdem impendere semper aliquid mali necesse sit, stimulantis mali sensus dolorem gignit, futuri expectatio timorem, & mæstitiam parit. Qui etiam plane cæcutiunt, ponant sibi aliquando ante oculos Ciceronem, et Brutum, Catilinam & Antonium. in hisce perspicient voluptatum illecebras, dolorum faces; diuitiarum splendorem, paupertatis metum; honorũ cupiditates, ignominiæ terrores: in summa denique tenuitate rapacitatem, in maximis pecunijs largitionem, et corruptelam. Illos videbunt in pace lætantes, in bello optima quæq. sperantes. Ciceronem vero eloquentia, quæ virtutis est comes, optime instructum afflictos excitare, sceleratos constringere, armatos superare. Bruti sublimiorem omnino, et excelsiorem animum, incredibilem illius fortitudinem, sæpe quidem fortunæ fluctibus verberatum, at nunquam commotum nunquam conuulsum, nunquam fractum. neq. uero plane constat Brutum uirtutem quidem agnouisse sed eam sedulo sequutum non esse; aut assequutum quidem esse, sed res aliquã do non gessisse amplissimas: versatur enim ob os, atq. oculos excellentis animi illius altitudo præclaris factis omnibus testata, et expressa. Habent quidem illi suas voluptates permixtione timoris, et doloris prorsus contaminatas: hi autem ex virtute suis cumulate fruuntur sincerissimis,

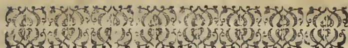
ac

ac iucundissimis. illi suis flagitijs saepe institerunt, nunquam saturati sunt; hi in una virtute cuncta placide reperierunt. quam, qui semel attingunt, semper sequuntur: qui sequuntur summa cum laude exercent: qui exercent, perpetua recte factorum memoria, et mirifica quadam dulcedine uoluptatis illecti ad faelicitatem perueniunt. Aperte uero hoc dicam (ompagne cum permulti sint in hac ciuitate, qui virtutem spectent; nullum sane unquam cognoui, qui aeque vitam ducat cum virtutute quietam, quae faelicitatem suppeditat, dolores omnes detrahit, ac depellit. neque id mirum; temperantiam enim, & iustitiam a puero potissimum coluisti, quae virtutes ad eos, qui Reip. curationem habere debent, socias se adiungere solent. ille tibi profecto alienam ab omni cura uitam praestant; iustitia suo splendore hominum animos plane obstupefacit; temperantia omnium studia tibi conciliat; utraeque diuinis te ornant laudibus. Has antecedunt vera opinio, & scientia, quibus praeeuntibus (ut ait Plato) homo quasi corroboratus ad id, quod rectum est, facile deducitur. praeclare tenes ius ciuile; unus optime nosti eloquentiam, qui arbitratu tuo voluntates hominum allicias. Remp. ignorare non potes, qui alienas tam belle noris. nulla in te assentandi suspicio optimis orto maiorib. in quorum laudes commentariola haec me excurrere minime patiuntur: & tibi abunde est, quod habes: ita enim te semper gessisti ut eorum splendore carere facile possis. Victorem tamen auum tuum praestantem uirum praeterire non debeo; qui ex patricia, & antiqua familia in ea urbe natus est,

quam primam inter xij. illas vetustioris Hetruriæ urbes a Thyrreno Lydorum duce conditam esse nouimus; eamq. olim totius imperij fuisse domicilium Thyrreni Volæ, hoc est arcis nomen non obscure patefacit. Is post nobilem atq. honestam peregrinationem Ann. CIↃ. CCCC. LXXI. in patriam reuersus, cum eam ab exercitu reip. Florentinæ paulo ante oppressam, ac pene euersam reperisset, omni spe libertatis prorsus abiecta (cuius retinendæ vel studiosissimos fuisse semper eius urbis ciues Aristotelis constat testimonio) adolescens iter habuit in Brittanniam. in qua primum magna quæq. negocia gerens, ac sustinens, omnes dein Regis Odoardi IV. *rationes diligentissime tractans egregie suam fidem aliquando liberauit. Vigenti ætate in Hetruriam rediit, locum sibi quærens. a suis ciuibus summopere expetitus est. Laurentius Medices Leonis X. P. liberaliter eum Florentiam inuitauit. cogitauit etiam Bononiam, ac Venetias. ad hanc libertatis lucem demum conuersus, nostrorumque ciuium, quos iam tum, cum esset in Brittania, maiorem in modum amare cœperat, familiaritate, vocibus, ac litteris inductus in hac urbe sibi, suisq. sedem parauit; in qua & honestiss. dignitatis locum obtinuit, & magnum auri pondus in eam contulit, quod & totius negociationis ciuitatis commodo obuenit, et amicorum compendio opportune seruiuit. Iosippus vero pater tuus eam ueram nobilitatem existimauit incredibili quadam beneuolentia bonos amplecti, doctos suscipere, ac fouere, inferiorum obsequiũ, ac obseruantiam minime despicere.*

re cumq. magnitudinẽ animi sui inflectere plane nõ posset; ædificia quædam magnificentius omnino extruxit. & quo erat acri & præstanti ingenio, quædam etiam versibus attigit; quibus nihil quidem fieri potest argutius. Fratres autem tuos omni laude florentes ita nunc ommittam, ut liceat tamen augurari posteris etiam haud dubijs argumentis summum animi mei in illos & studium, et obseruantiam aliquando declaraturum, ac probaturum. Illorum tu sanguine procreatus, et virtute persimillimus ita vitæ tuæ cursum instituisti, ut optimos quosq. fortunæ telis perculsos, ac prope nutantes homines erecto, hilariq. animo, quãtum in te est, sustentes, ac fulcias. qua in re bonorum iudicio consequeris pietatis laudem verissimam. te frequentes cõuenimus in tuis sermonibus quanta cum grauitate festiuitas, quanta antiquitatis cum iucunditate commemoratio? omnium seculorum in illis sæpe nobis contineri videtur memoria. Hæc quotiescunque audio (audio autem fere quotidie) haud despero futurum aliquando (modo tibi, quod omnes exoptamus, tantum ocij a tuis detur summis occupationibus, ut ea litterarum monumentis cõmittere possis, ad quæ iampridem mentis aciem egregie intendisti) ut antiquitatis amatores rerum nostrarum historiam diutius nõ desiderent: & tu a Senatu protinus lauderis, ac orneris decretis perhonorificis. Ego, qui in studia medicinæ dies omnes, ac noctes incumbo, superioribus annis commentarios conscripsi in libros Hippocratis de morbis, qui ad mulieres maxime pertinent. rei difficultas me haud sane deterruit, quin

quin experirer, quid in hoc genere possem. His iam fere perpolitis hæc de morbis Virginum restare animaduerti; & tanquam id haberem, peris, ac muneris, vt morbos, qui mulieres afficiunt, omnes, illustrarem, hæc quoque statim explicare, et primo quoque tempore in lucem edere decreui. vt tu, ceteriq. qui hisce de rebus uere iudicare queunt, quid hac in re potissimum prestare possim, liquido cognoscant. tu nostra hæc studia minime fastidis, qui cetera summa cum laude amplexus fueris. Hisce editis sentio me in voculas nonnullorum hominum nullo negocio incidere. est quidem certe, cur suspicer, quibusdam, ut olim Athenensibus minimæ curæ esse, si magna cuiusquam doctrinæ, ac sapientiæ sit existimatio; at si idem ceteros docere conetur, id uero nimium illis exhibere solere negocium. quibus nō per Iouem, cuius in tutelam fuisse amicitiam antiqui falso arbitrati sunt; at per Deum oro, atque obsecro, vt testificeris me hæc ociosum, ac prope recusantem conscripsisse; & eadem non omnino probare. at quid facerem? cupienti mihi nihil agere, Deus ipse plane obstitit, cuius uoluntati mea summisse (quod fateor) seruiuit voluntas, ne si nihil agendo tempus consumerem, eum difficiliorem in me aliquando experirer. offero tibi hoc munus arrepta scilicet occasione firmandi iudiciū meum de singularibus tuis virtutibus hoc commentariolo quasi teste locupletissimo. D. Lucæ Prid. Id. Apr. CIↃ.IↃ. XXCII.

AD LECTORES
HVMANISSIMOS.

EMO in rei medicæ ſtudiis accuratius verſatur, qui plus uni Galeno, quam ceteris omnibus ſe debere non fateatur; pauci enim rei medicæ ſcriptores ad nos peruenerũt; & hi, quos habemus, vel nulla uia, ac ratione ſcripſerunt, uel certe totam artem monumentis litterarum non ſunt complexi; illum uero nullam non eius partem locupletaſſe fortaſſe affirmare poſſem, ſi cuncta eius ſcripta reperirentur, quæ malo publico funditus perierunt; & plura fortaſſe multo ſunt eius uolumina, quæ interiiſſe ſcimus, quam quæ ſupereſſe uidemus. Inepte igitur faciunt, qui cuncta enodata, ac enucleata eſſe a Galeno dictitant. Nos multa, ac maxime neceſſaria in hac arte deſiderari notamus, quæ in hiſce ueterum commentariis ſtudioſi quotidie ſumma cum induſtria indagare, ac inuenire conantur. Diuerſa ſunt profecto hominum ingenia. ego quidem Galenum ita ſequor, ut hoſce ueteres rei me-

dicæ

dicæ ſcriptores me non omnino contemnere pro-
fitear. Hos autem licet multum inter ſe differre
perſpiciamus, neminem tamen tam iniquum ha-
rum rerum æſtimatorem fore arbitramur, qui ex
his aliquid aliquando ſe non eruere poſſe confi-
dat, quod artem noſtrã dein mirifice augeat. Et,
ut alia prætermittam, hæc de morbis, qui ad Vir-
gines, & mulieres pertinent ita deſiderari in Gale-
ni uoluminibus uidentur, ut, qui de his aliquid cõ
ſcripſerit, nemo dubitet, quin de re medica opti-
me ſit meriturus. Scripſit quidem de illis uir idem
antiquiſsimus, & doctiſsimus, ſed adeo obſcure,
ut, niſi aperte explicentur, cuncta denſiſsimis te-
nebris obruta uideantur. Nos lumen aliquod ita
hiſce afferre conati ſumus, ut tamen reliquos li-
bros non abiecerimus; multa enim in illis nota-
uimus, plura explicauimus, cuncta diligenter
euoluimus. & tandem aliquando in eam cogita-
tionem incidi, ut experirer, num præſtare poſſem,
quæ ab huiuſcemodi ſtudio poſtulantur. Exercui
induſtriam meam in hunc, & libros de morbis,
qui ad mulieres pertinent, in ſecundũ, iv. v. & vii.
de morbis vulgaribus, in ſecundum prænotio-
num. librum de natura pueri demum aggredi in
animo erat; cum conatus meos (quod ingenue fa-
teor) paullum retardarunt nonnullorum amico-

rum

rum uoces, qui Venetiis codicem antiquum ma-
nu scriptũ repertum sæpe nuntiarunt, quem per-
nimium ab hisce nostris differre affirmabãt. Ego
uero, qui hoc me iampridem labore durarim, huic
uni generi studeo; at ab editione me temperabo,
dum exeat liber ille, quem propediem exiturum
prædicant. Interea Lector humanißime hunc
accipe uniuersi operis quasi formam, & imaginem
quandam; in qua haud sum nescius nonnullos fla-
gitare solere quæstiones plurimas, quas quidem
hoc in commentariolum libenter coniecissem, si
eas non suo loco inculcatas unquam probassem;
& a Galeno, ceterisque, qui totam artem summa
cum laude conscribere conati sunt, facile peti non
possent. huc accedit, quod hunc libellum antece-
dunt multa uolumina, in quibus eadem commo-
dius quæri possunt. quid enim hoc loco in quæ-
stione uersari potest, quod in libro de natura pue-
ri aptius multo explicari non posit? multæ in li-
bro de morbo sacro, & de flatibus & de septime-
stri partu suum quasi habent domicilium; quæ in
hoc alienißimo loco pertractarentur. postremo
oneris, & laboris multum sustinenti, & propter
ætatem properanti in uulgaribus quibusdam cõ-
certationibus mora diutius interponenda nõ fuit.
ad propria igitur loca eos reiiciã, qui hæc a me tã-
topere

topere exigere ſolent. ad ceteros autem, qui pro-
pria eius tractationis, in qua uerſantur, requirunt, καὶ οὐκ ἐριστικῶς ἀντιλέγειν προαιρουμένους, ut inquit Ga-
lenus, aliquando conuerſus ingenue fatebor hac in re, peſsime omnium audire nolle; at ſi quis re-
perietur, qui hæc repræhendat, & cur id faciat, cauſas afferat probabiliores, promitto, ſpondeo-
que non commiſſurum, ut quiſquam me minus amare ueritatem ſuſpicetur.

ΠΡΟΛΕΓΟ-
MENA.

Ibellus hic inter Hippo. uolumina quidem coniectus est, at eum Hippo. esse affirmare omnino non audemus; quædam enim in eo inuenimus, quæ cum ueri Hippo. sententia minime congruunt. Dubitatio tota ex. iix. particula nascitur; in qua antiquissimus auctor & Aristotelis & Archigenis, & Athenæi sententiam haud sane absurdam sequi uidetur, quæ & Hippo. ueri, & Platonis, & Galeni sententiis plane refellitur. Neque uero in hisce commentariis operam meam consumam in iis coniungendis, quæ disiunctissima sunt; qui hoc factitant, Galeni uiam, ac rationem minime mihi animaduertisse uidentur. neque is sum, qui non possim aliter multo auctoris uerba torquere; sed deliberatum mihi est in hisce ueteribus concilian dis tempus minime terere. Neque uero ab eodem auctore, à quo περὶ γυναικείων conscriptus est; eorũ enim Hipp. auctorem fuisse uno, & altero Galeni loco in nostris in illum librum commentariis cõ-

probauimus. tametsi enim in 1. lib. de morb. muliebrib. c. 1. p. 42. ac item c. 5. p. 18. scriptor ille se de morb. uirginum egisse aperte tradiderit; nõ tamen continuo ab eodẽ hic conscriptus est liber. Huc accedit quod nihil hic habet, quod ab illo scriptore illis in locis literis persecutus sit. Stilus ipse, & ordo fidẽ facit a grauissimo maximoque uiro editũ fuisse. qualis tandẽ ille sit, res ipsa posthac (quod spero) satis significabit. atque hac in re non est nobis diutius immorandum, qui in rei ueritate elicienda plurimũ sustinere debemus laboris. totum hoc uolumen τὸ αἰτιολογικὸν, καὶ τὸ θεραπευτικόν ἐστιν. In Virginũ morbis inuestigãdis utitur diuisione, quæ huiuscemodi est. Diuidit hominem in hominem, & mulierem. Mulierem minutius concidit, etenim & uirgo, & nupta, & uidua mulieres sunt. Virginum duo genera sunt; quædam nubiles sunt; quædam minime aptæ uiro. Illis præterea aut menstrua proueniunt, aut defecta sunt; & hæc aut uiro coniunguntur, aut non. quæ collocantur in matrimoniũ, magnum recipiunt discrimen; etenim illorum quædam in utero ferunt, quædam minime. Nuptæ item in duas quasi diuiduntur formas: quædam enim grauidæ fiunt, quædam uerro steriles euadunt, sed ipsum auctorem aliquando perpendamus,

Homo.

Mulier Homo.

aut nupta aut vidua aut virgo.

quædam grauida quædam ſterilis. quædam apta viro. quædam non

huic aut menſtrua proueniunt. aut menſtrua defecta ſunt.

aut cum viro cō iunguntur. aut non.

aut grauidæ, aut ſteriles.

IO. BAPT. DONATII
COMMENTARIVS
In magni Hippocratis Coi librum de Morbis Virginum,

Antepositis verbis Graecis, & iisdem latine redditis.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΠΕΡΙ ΠΑΡΘΕΝΙΩΝ.

Ἀρχή μοι τῆς ξυνθέσιος τῶν ἀειγενέων ἰητρικῆς.

Hippo. de morbis, qui ad virgines pertinent, libellus.

In his, quæ litteris mihi hoc tempore explicanda sunt, exordium sumendum est ab iis, quæ in arte medica perpetua traduntur.

COMMENTARIVS.

PRincipium sumit ab eo, quod certum, perpetuumq; est in re medica ἀξίωμα, & quod in ore omnium versatur: sic Galen. solet ab ijs, quæ perpetua sunt, exordiri. in libris de locis ægritudine affectis pro locorum ratione aliam, atq; aliam curationem medicos instituere solere statim tradit. Verum Hippo. in prognosticorum

Sticorum libro. optimum est (ut ego quidem censeo) medicum in omni morbi genere præsentionem adhibere. quæ inter initia libri de aere, aquis, & locis litteris consignata sunt, minime adscribam; nota enim sunt. ob os, atq; oculos prope versantur omnibus, quæ tradit ante omnia. quæ nam illa sunt? communia, perpetuaq; huiusce artis principia. Idem Galenus obseruat in eorum libro. commentarijs. mos hic ad Aristotelem tandem translatus, cuncta sua volumina, à communi principio, quod nulla ratione labefactari possit, perpetuo exorsus est.

οὐ γὰρ δυνατὸν τῶν νοσημάτων τὴν φύσιν γνῶναι, εἴπερ ἐστὶ τὸ τέχνης ἐξευρεῖν, ἢν μὴ γνῷ τὴν ἐν τῷ ἀμερεῖ.

Fieri enim non potest, ut morborum natura recte cognoscatur (modo ad hanc artem inuentio, & inquisitio pertineat) nisi quis in eorum naturæ cognitione ad id, quod nullas amplius partes obtineat, peruenerit.

COMMENTARIVS.

Aud erat nescius antiquissimus scriptor artis quoque medicæ proprium esse aliquid inuenire; quippe qui, & id notatum sit luculente inter initia libri de

Arte

Arte, quem mirifice laudat auctor definitionum medi carum; & omnes scilicet artes id potissimum conari uideret, ut aliquid semper inuenirent, ac inuestigarent. Quod cum omnibus propositum sit doctrinis, tum diligentissime præter ceteras omnibus uestigijs consequi conatur logica facultas, cuius tractationis finis est demonstrationis inuentio. De ijs autem nunc doctrinis potissimum uerba facio, quæ instrumentis ad id persequendum egregie appositis utuntur; ceteras consulto omitto, quæ cum re medica nulla in re sunt comparandæ. Veruntamen id uerecunde afferre visus est, cum tamen minime dubitanter scripserit. sic Philosophi V I D E T V R, quæ & condemnationis, & absolutionis formula esse solebat, vsurpant in re, quæ sane quam aperte patet. Neque vero tantummodo morborum naturam inuestigat ars medica, uerum etiam sanitatem perpendit, quam vt ex arte conseruet, ac restituat, partes omnes nostri corporis, & earum muneris functiones, & temperamenta cognoscere nititur; sed quid hoc tantum? minime. morborum quoque caussas perquirit, vt scilicet artis beneficio ad pristinam ualetudinem homo pretinus reuocetur, si forte in morbum inciderit, sin satis belle se habuerit, sanitas conseruetur: Artem autem appellat vt, & Galen. non vno in loco; & in libro de constitutione artis medicæ, &

in

in eo, qui ars medica inscribitur. in hoc quoq; volumine libellus coniectus est, cui Ars titulus est. quid plura? inter ipsa initia legis nonne scriptum est Rem medicam omnium artium praestantissimam esse? Naturam autem morborum appellat speciem, vel formam morborum. naturam autem plura significare nouum non est; ab antiquissimis scriptoribus minime recedam in libello de morbo sacro fere sic. Veruntamen hic naturã eandem, quam etiam reliqui morbi, nactus est. Quẽadmodum autem naturarum quaedam cõmunes sunt, quaedam propriae, ita & morborum naturae quaedam cõmunes sunt, quae omnes morbos amplectuntur, quaedã vero propriae, quae scilicet ex ijs differentijs conflatae sunt, quae speciem vltimam constituunt, quae singularibus proxima est. singularium autem neque definitio, neque scientia est; scientia enim suis omnino coerceri finibus debet, quos egredi nefarium est. At qui artem medicam exercent, & singularia perpendunt, in quibus consumitur omnis medicorum opera: quae cum in incerto aegritudinis euentu saepe collocetur, nihil mirum si ars coniecturalis merito habeatur; At tamen illa eis ignota minime esse debent, quae & perpetua, & firma, & communia sunt, quod Galen. tradit inter ipsa initia artis ad Glauconem ab Hippo. tamen multo ante admonitus primo de morb. vulg. com. III. particula. I.

Auctor

Auctor igitur nobis est antiquißimus scriptor, vt in morborum natura cognoscenda à summo genere diuidendo ad extremam speciem perueniamus. sic & Aristo. primo de Rep. Quemadmodum enim in alijs, quod compositum est vsq; ad simplicia, & minima diuidere necesse est; hæc enim minimæ sunt totius particulæ; ita & ciuitatem, ex quibus conflata est partibus contemplantes, dilucidius perpendemus, quid hæc inter se differant; & in singulis examinandis, quæ dicta sunt, perspiciemus, nũ recipiant aliquid artis, & præceptionis.

κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐξ ἧς διεκρίθη,

Ex qua natura, quæ scilicet amplius diuidi non potest, vt se dederunt principia, totum morborum discrimen deductum est.

COMMENTARIVS.

CVm ostendisset fieri non posse, vt quis morborum genera cognosceret, nisi qui à summo genere ad extremam speciem peruenerit, quo in loco insistendum esse Plato quoque iubere solebat; nunc in ea infima specie positum esse morborum omnium discrimen diserte

admodum

admodum explicat; in ea enim natura, quæ amplius diuidi non potest, quæ ex generibus quasi principijs quibusdam constat, & via ac ratione diuisiua inuenta est, morbi omnes disiuncti sunt, & inter se dissident. Cum enim qua morbi omnes sub eadem specie contineantur, à natura tamen ita conflati, ac perfecti sunt, vt ea, quam inter ipsa initia semel sunt nacti, natura diuisibili hic ab illo maxime distet, ac differat. Hoc loco nos primum luculente monet antiquissimus auctor, vt in morborum inuestigatione via, ac ratione vtamur, vt scilicet à summis generibus ad infimas species descendamus. deinde in cœlum fert diuisionem, quam etsi reijcere aliquando visus sit Aristoteles, veteres tamen Philosophos ab eo longe dissensisse nemo ignorat; diuisio enim (quod Ioannes Alexandrinus obseruat) dignitate antecedit, & deffinitionem, & demonstrationem; quod enim habet definitio, nisi quod à diuisione mutuo accepit? ex animali enim, & Planta sumit animal; ex rationali, & irrationali, rationale; ex mortali & immortali, mortale. Demonstrationem autem posteriorem definitione esse testatur idem Aristot. etenim si consilium est demonstrare propter quid homo est animal, quia eßentia sensu prædita est, statim affirmabimus. Quid autem senserit Galenus obscurum non est; etenim inter initia libri ad

Glauconem hæc fere scripta reliquit. Hippocrates quidem & hoc primus (quod sciam) memoriæ mandauit; vberius autem idem prosecuti sunt ætate posteriores omnes, qui eius scripta accurate perlegerunt, inter quos vnus plane excelluit Mnesiteus Atheniensis vir cum in reliquis omnibus, quæ ad artem pertinent, apprime doctus, tum vero propriam quandam laudem consecutus est, qui, quatenus methodo in vsu rei medicæ progredi oporteat, si quis alius, optime nouerit. Hic igitur Mnesiteus à primis, & summis generibus exordiens diuidi ea oportere censuit in species, genera, & differentias: & item quæ diuisa erant, eadem ratione iterum concidi. atq; hæc iterum eodem pacto distribui, donec ad huiuscemodi quandam speciem perueniremus, post cuius diuisionem in vnum numero, & singulare incideremus. Quæ litteris eodem in loco consignauit Stephanus Atheniensis minime adscribam, ne, quod nonnullos factitare video, quæ nota sunt inculcare velle videar. Ne hoc quidem præteribo de Diuisione fusissime disputatum fuisse à Galeno in extremo libro de decret. Hippo. & Plato.

πρῶτον περὶ τῆς ἱερῆς νόσου καλεομένης, καὶ περὶ τῶν ἀποπλήκτων καὶ περὶ τῶν δειμάτων, ὁκόσα φοβεῦνται οἱ ἄντρωπι ἰσχυρῶς ὥστε περαφρονέειν. καὶ ὁρῦν δοκέειν δαίμονας τινας, ἐφ' ἑωυτῶν δυσμενέας. ὁκότε μὲν νυκτὸς. ὁκότε δὲ ἡμέρης. ὁκότε δὲ ἀμφοτέρῃσι τῇσιν ὥρῃσιν. ἔπειτα ἀπὸ τῆς τοιαύτης ὄψιος, πολλοὶ ἤδη ἀπηγχονίσθησαν.

Princi-

Principio de morbo ſacro vulgo appellato, & de iis, qui apoplexia correpti ſunt, vel qui timore occupati ſunt, quæ a deo homines exhorreſcunt, vt in delyrium incidant, & dæmones quoſdam ſe videre putent, eis permoleſtos modo noctu, aliquando interdiu, nonnunquam, & hoc, & illo tempore; Deinde huiuſcemodi ſpectris multi impulſi ſibi manum intulerunt.

COMMENTARIVS.

QVibus nam de morbis acturus ſit primum proponit; cumq. explicet quibus morbis conflictari ſoleant virgines, ſe de magnis quibuſdam ægritudinibus acturum pollicetur; & aperte euellere conatur ex animis multorum opinionem, quæ nunc vetuſtate plane conſenuit, vt nonnullorum morborum cauſas, quorum ratio probabilis reddi non poſſe videbatur, in Deos fruſtra conijcerent. eos omnes minime enumerat; multo minus de ipſis longiorem inſtituit ſermonem; non enim hic locus. de morbo ſacro, ideſt de epilepſia, vel morbo comitiali liber ab antiquiſſimo auctore conſcriptus eſt. Veri Hippocratis eſſe lib. illum vix mihi ſane perſuadere poſſum, cum multa in eo reperiantur,

quæ cum ijs, quæ Hippocrates tradit, minime conciniũt. De hoc morbo Plato in Timæo fere sic. cum autem diuina natura præditus hic morbus sit, merito sacer appelletur, quasi primus huic vitio id nominis imposuerit. Apoplexiæ cum Epilepsia quædam cognatio est; etenim si facultatem cerebri vincit, ac superat materia, quæ morbum facit, Apoplexia continuo consequitur; si non adeo copiosa sit, eam concutiendo egregie depellere conatur, & Epilepsia excitatur. At ille quisquis fuit, qui de morbo sacro, quædam litteris mandauit, illud perfecit, vt et morbi illius causas patefecerit, et ea res nihil ad Deos illos falsos attinere collegerit; pauca præterea quædam de Apoplexia differuerit. quorum morborum causas mox minime persequar; in illius enim libelli commentarijs satis, superque de illis à scriptore antiquiss. & à nobis disputatum est: Deinde aperte admodum eam se viam, ac rationem nullo negocio vsurpare posse ostendit in horum morborum natura peruestiganda, quam antea nobis, cum cetera morborum genera amplecteretur, breuissime demonstrauit. postremo dilucide ostendit huiuscemodi morbis virgines sepissime solere conflictari, in quorum naturæ idest formæ inuestigatione ad methodum protinus decurrere debemus; cum enim nobis propositum sit de morbis, qui Virgines conflictare solent, agere; in eorum morborum naturis

naturis peruestigandis, non qua homines sunt tantummodo spectandæ, verum etiam eorum ratio est habenda, qua mulieres sunt. neq; uero hoc tantummodo animo complectendum, verum etiam qua Virgines sunt circunspiciendæ; atque hæ vel qua nubiles sunt, vel qua minime aptæ viro proponendæ; sub homine enim, quæ est postrema species cathegoriæ vulgo appellatæ substantiæ, & vir, & mulier continetur. at mulier, uel virgo est, uel nupta, uel vidua. Nuptarum præterea quædam steriles sunt, quædam in utero ferunt, & fœtus edunt. Virginum quædam nubiles sunt, quædam minime aptæ uiro. & quamuis ijsdem morborum generibus corripi uideantur, atque uiri; Virgines tamen his potius premi obseruasse testatur, atque eas potissimum, quæ aptæ uiro uiderentur. atque id apprime inuenimus Diuisionis methodo, quæ cum minutius cuncta concidat, tum etiam quæ consequuntur, diligenter obseruat; & eorum causas accurate inuestigat, de quibus paulopost. Morbi autem, de quibus acturus est ferè melancholici sunt, ex humore uero melanchonico timores excitantur, quod uerus Hippo. recte animaduertit. vi. sententiarum xxiij. si timor, & mœror diutius perdurarint, certissimum melancholicorum euentum est. παραφρονεῖν delirare conuertimus, quod genus delyrij haud

magnum

magnum sane est. quod & ab aliis est animaduersum. Hoc loco cuncta non adscribam, quæ Aetius habet lib. v. cap. ix. haud enim difficile est locum nuenire. illud tantum. Symptomatum eorum, quæ melancholicos uexant, causas inuenire, ac adscribere ἀδύνατον esse; nonnullorum tamen ratio petenda est ab eodem, cuius scripta extant, et ea his lucem afferre possunt. Neque uero tantũmodo de hisce morbis illi agendum est, qui primo quoque tempore Virgines fatigant, uerum etiam de his, qui superueniunt, ac deinceps accedunt; nanque ab his malis adeo obruuntur, ut multæ seipsas strangularint. illud satis declarant uerba illa πρῶτον, καὶ ἔπειτα, quæ non modo connexionem, & consecutionem quandam uerborum significant, uerum etiam rei de qua agit ἄυξησιν demonstrant. Quapropter de magnis quibusdam rebus se dicturum pollicetur, quæ res nos attentos maxime reddere debet. uerba uero mutila uidentur. uetus codex opem fortasse aliquam huic feret malo.

πλέονες δὲ γυναῖκες, ἢ ἄνδρες. ἀθυμοτέρη γὰρ καὶ ὀλιγωτέρη φύσις ἡ γυναικείη

Plures autem mulieres quam uiri; est enim muliebre ingenium animo magis abiecto, ac pusillo.

COM-

COMMENTARIVS.

Methodo innixus ab homine ad mulieres descendit; de quorum morbis tametsi minime quidem ei agendum sit, diuisionis tamen principium, & quasi caput, ut per belle ostenderet, demonstrandum ei protinus fuit hisce morbis uulgo homines quoque corripi solere; mulieres autem homines sunt, neque specie à uiris differunt, quod Alexander Aphrodiseus egregie aliquando demonstrauit. at affirmat eorum mentes angustiores, & humiliores esse; nihil igitur mirum si nullo negocio in maximis malis animum despondeant. Hoc quidem minime agnoscit Plato. at illa huic loco minime quadrare uidentur, nisi (ut contentiosi solent) cũcta permiscere uelimus; attamen (ut inquit Plato.) ipsi sibi ipsis placitant.

Αἱ δὲ παρθένοι ὁκόσῃσιν ὥρη γάμου περανδρούμεναι, τοῦτο μᾶλλον πάσχουσιν, ἅμα τῇ καθόδῳ τῶν ἐπιμηνίων πρότερον οὐ μάλα ταῦτα κακοπαθέουσαι.

Virgines autem nubiles, & quæ aptæ uiro sunt, hoc magis corripiuntur morbo, una cum mensium prolapsione, cum tamen antea hisce malis ualde minime conflictatæ fuerint.

COM-

COMMENTARIVS.

Mirifice profectò ab homine, quæ extrema species est, ad mulieres nos traduxit, nunc vero à mulieribus ad Virgines. de viduis in extremo. At non tantummodo de his virginibus se acturum pollicetur, quæ ætate adeo processerunt, vt aptæ viro videantur; sed de ijs, quæ et aptæ viro sunt, et quib. menstrua proueniunt. rectè enim & hoc loco diuisionem adhibet. Virginum enim, quæ aptæ viro sunt, quædam menstruis rite purgantur, in quibusdam autem menstrua supprimuntur. atque hic consistere diuisio uidetur. sed causas symptomatum deinceps inuestigare conabitur. obseruauit autem hac ætate, & hoc potißimum tempore virgines ab huiuscemodi morbis occupari; prius enim rem ita se se habere constituendum est, deinde symptomatum, & euentuum causæ diligentißime inueniendæ sunt. Principio enim, quod manifestè apparet, recipere debemus (quod primo de naturalib. facul. c.xiij. Galen. tradit) deinde eius causas reperire. & non ualde scribit antea hisce torqueri malis uirgines, quod aliquando quidem in hæc incurrant, & huiuscemodi causa antea semper non præcesserit, i dest sanguinis copia, quæ magnumm orbum reddere posset. Menstrua

ſtrua ferri ſolent anno xiiij. ſed aliquando ſerius, aliquando citius deſcendunt pro puellæ temperamento. De viduarum morbis ſingillatim minime agit, quod de illis, & in hoc libro, & in lib. de iis, quæ ad mulieres pertinent, & in lib. de ſterilib. ſatis ſuperque dictum ſit; nullo enim negocio ex illis colligere potes, quæ ad eorum morbos pertinent & dignoſcendos, & curandos; in quib. libris & de vteri ſtrangulatione, & de menſtruorum vel profuſione, vel ſuppreßione diſputatum eſt. Vnus ille morbus, quem ſemen retentum concitare ſolet, deſiderari videtur, de quo tamen Galen. vi. de partibus ægritudine affectis cap. v. & nos ſuo loco.

ὕστερον γὰρ τὸ αἷμα ξυλλάβεται ἐς τὰς μήτρας ὡς ἀπορευσόμενον.

Poſtea enim ſanguis ad uteros allabitur quaſi aliquando effluxurus.

COMMENTARIVS.

SAnguinem menſtruum purgamentum ſecundum naturam perutile eſſe, veluti & ſemen nouum non eſt; venæ autem, & arteriæ multo alimento refertæ ſuperuacaneum, & præ frigiditate minime conco-

ctum ad vterum exturbant. Video quosdam falsò opinari secundæ concoctionis illud excrementum esse, quod menses rubriores proueniant. at ij nullo negocio Galeni ipsius verbis ex libro de fœtuum formatione refutari possunt. fœmina autem viri perpetuo frigidior est; quapropter ad appetendum procliuiores sunt mulieres, minus concoquunt, cute densiori prǽditæ sunt. Erumpunt autem xiiij. anno potissimum menstrua, cum vbera tument, vox grauior auditur, & venerem cupide sequuntur, tunc autem aptæ etiam viro sunt, & nubiles virgines ex medicorum sententia. at Aristoteles in lib. de optimo reip. statu multo aliter sentire videtur, idque merito.

ὁκόταν οὖν τὸ στόμα τῆς ἐξόδου μὴ εἴη ἀνεστομωμένον, τὸ δὲ αἷμα πλέον ἐπιῤῥέῃ, διά τε σιτία καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ σώματος, τηνικαῦτα οὐκ ἔχων τὸ αἷμα ἔκρουν, ἀναΐσσει ὑπὸ πλήθεος, ἐς τὴν καρδίαν, καὶ ἐς τὴν διάφραξιν.

Vbi igitur oscula, per quæ ferri debet, minime patuerint, sanguis autem amplius confluxerit, & uictus ratione, & corporis incremento, cum unde euadat, non habeat, præ copia recurrit ad cor, & septum transuersum.

CO M-

COMMENTARIVS.

CVm via, & ratione diuisiua ad vltimas species peruenerit, causæ tot, ac tantorum symptomatum dilucide patere videntur; ex diuisione enim in causam incidit, quam quærebat, scilicet suppressa menstrua illorum malorum culpam omnem sustinent. Et quamuis eo in loco diuisio consistere posse videatur, longius tamen eam producit; sanguis enim ille, qui in mulieribus coaceruatur, ac retinetur vel cor, & septum transuersum petit, vel alias atque alias partes. si modo has modo illas partes, alia atque alia excitabit mala, quæ Galen. in libello de venæ sectione aduersus Erasistratum cap. v. pulchre enumerat: cum ostendit mulierem cui rite menstrua ferantur, neque podagra, neque articulorum doloribus, neque lateris inflammationibus, neque peripneumonijs occupari; sed neque Epilepsia, neque Apoplexia corripitur; neque cui singulo quoque mense sanguis descenderit, aut vox, aut spiratio vnquam desiderata est. Num vero menstruis prouenientibus (inquit) aut phrenitide, aut morbis, quæ somnũ afferre solent aut conuulsionibus, aut tremoribus, rigoribusque mulier aliqua unquam laborauit? num

etiam vel in melancholiam incidit, aut in maniam, aut ex thorace, aut ex ventre, aut capite vnquam sanguis profluxit? aut synanche strangulatam, aut aliquibus eiusdem generis morbis correptam obseruasti? Verum tamen hisce suppreßis in omnes morbos incurrere nullo negocio poteſt mulier. Antiquissimus autem auctor ceteras partes prateriјt, ad eas tantummodo decurrit, a quibus Virginum mala, quæ antea proposita fuere, fluere facile poterant; de hisce enim inter initia pollicitus erat se dicturum; merito igitur, quæ ab his remotissima videntur, reijcit, at de corde, & septo transuerso meminit. de cerebro ne verbum quidem, vel quod de Epilepsia singillatim editus erat libellus, & in eo quædam de Apoplexia; vel quod Aristotelis sectam sequeretur. quem sequutum accepimus quoque Archigenem; in quem acerrime inuehitur Galen. quod locum ægritudine affectum minime perpenderit iij. de loc. aff. c. iij. & iiij. & Atheneum & Thessalos idem exagitat Galen. xiij. metho. meden. c. xxi. quod partium affectarum obseruationem omnino neglexerint; omnes autem principem animi partem in corde collocatam esse censuerunt. Hoc loco sane mirari nequeo non nullos in ea re uehementius laborare, ut ueterum auctorum uerba quacunque ratione concilient, inter quæ nulla omnino intercedere poteſt aliquando societas; cum

enim

enim alia, atque alia manifesto secuti sint principia, frustra ea deuincire conantur, quæ plane opposita uidentur, non tamen me præterit apposite hoc loco ita posse defendi, ut retenta menstrua principio os ventriculi lædant, deinde cor, postea septum transuersum, postremo uel ex cognatione naturæ, atque consensu, uel ex illorum profluuio cerebro insignem iniuriam inferant. summo autem (ni fallor) artificio καρδίαν, non λογισμὸν usurpauit; nimirum eius consilium fuit tacite ostendere animam, quæ rationis est particeps, sedem, ac domicilium in corde obtinere. ita Chrysippus: quæ enim affectuum in mente accidit perturbatio, ita in pectore sentitur, ut sensum minime lateat. quapropter cor affirmauit primo quoque tempore fatuum reddi. uel forsasse cum de morbis uirginum ei agendum esset, aliter scribere minime debuit, ac uirgines loquerentur. quapropter perbelle, & eorum uerba adiunxit, tametsi eorum opinio cum ratione minime ei congruere uideretur. At agamus nos aliud, atque illud in primis abundantiam, & copiam humorum frigiditatem afferre, quod calor innatus debilitetur, extinguatur, suffocetur, quod & Galen. tradit primo sententiarum. iij. Facem plane in meridie accendo, cum scribo διαφρὰγ α φρένας à veteribus appellari; quoniam eo inflammatione correpto, mens continuo lædatur; nulla enim alia

pars

pars (excepto semper cerebro) perpetuum delyrium cõcitat. Idem plane facio, cum meneo virgines sanguinem accumulare, tum quoniam cibis minime parcunt, tum quoniam propter ætatem quotidie ad corpus aliqua fit accessio; augentur enim, & crescunt, cum eam ætatulam obtinent.

ὁκόταν οὖν ταῦτα πληρωθέωσιν, ἡ μωρῶται ἡ καρδίη.

Postquam igitur hæc completa fuerint, ratiocinatio protinus insulsa, ac fatua redditur.

COMMENTARIVS.

Menstrua defecta, quæ excitant simptomata, enumerat; ea enim retenta vel febrem excitant, vel nulla accedit; si nulla Virgines febris agitat, fatuitatem concitat; sin febris consequatur, & παραφροσύνην, καὶ μανίην *excitat atque hoc loco diuisio consistit, neque vlterius progreditur. Dij boni quantum distant rationes hæ ab ijs, quæ affert auctor de morbis mulierum; & nos eo loco, quibus id propositum est, illud vere agere.* καρδίη ὁ λογισμὸς *idest ratiocinatio a me versa est; quòd Hesychius id notatũ reliquerit ĩ suo Lexico.*

Et

Et M. Tull. 1. lib. Tusc. aliis cor ipsum animus videtur. Et Plaut. qui perspicere possent cor sapientiæ. hoc tamen aperte negat scriptor lib. de morbo sacro. fatuitas μώρωσις dicitur, in qua una cum memoria rationem quoque sublatam videri testis est, & Galen. & Ruffus, & Aetius & Paull. lib. 3. cap. xi. Hunc morbum excitat vel minus apta, commodaque capitis formatio, vel frigida intemperies, vel frigidior, pituitosiorq. humor in cerebro coaceruatus, si Galeni sectam sequi volumus.

εἶτα ἐκ τῆς μωρώσιος, νάρκη.

Deinde ex fatuitate stupor consequitur.

C O M M E N T A R I V S.

Νάρκωσις est neruosarum partium sensus, & motus imminutus; in hoc symptomate ægritudo quidem vrget, at virtus viribus ad luctandum valet; & inter apoplexiam, & paralysim medius intercedit stupor. stuporis initium afferre solet frigiditas multus quoque, & crassior sanguis eundem morbum affer-

re solet; quod venarum riuos compleat, & post fatuitatem, quæ ex frigiditate oritur, egregie consequitur. quid plura? compreßio quoque aliquando huiusce morbi culpam omnem sustinet, quemadmodum & vincula. de compressione autem paulopost.

ὅτ' ἐκ τῆς νάρκης, παράνοια ἔλαβεν.

Ex stupore delyratio concitatur.

COMMENTARIVS.

Παράνοιαν, *delyrationem interpretati sumus, quæ proprie senum est; quod Marcus Tullius adnotauit in libello de senectute. sic illa senilis stultitia, quæ delyratio appellari solet. ea ex frigiditate oritur, & eã febris nondum subsequitur. febris vbi consecuta est, nõ amplius* παράνοια, *sed* παραφροσύνη *appellatur, id autem poulopost ipse noster auctor luculente tradit.*

ὥσπερ ὁκόταν καθημένου πουλὺν χρόνον, τὸ ἐκ τῶν ἰσχίων καὶ μηρῶν αἷμα, ἀποπιεχθὲν ἐς τὰς κνήμας καὶ τοὺς πόδας, νάρκην παρέχει· ὑπὸ δὲ τῆς νάρκης, ἀκρατέες οἱ πόδες, ἐς ὁ λοιπορεῖν γίνονται ἔστ' ἂν ἀναχωρήσῃ τὸ αἷμα ἐς ἑωυτό. ἀναχωρέει δὲ τάχιστα, ὁκόταν στῇ ἐν ὕδατι ψυχρῷ. τεγγέτω δὲ ἄνω τῶν σφυρῶν. αὕτη μὲν οὖν ἡ νάρκη, εὐήθης. ταχὺ γὰρ παλιρροεῖ, διὰ τὴν εὐθύτητα τῶν φλεβῶν. καὶ ὁ τόπος τοῦ σώματος, οὐκ ἐπίκαιρος.

Que-

Quemadmodum cum quis diutius sederit, sanguis ex coxis, ac femoribus depressione depulsus tibiarum, ac pedum stuporem affert. Stupor autem in causa est, ut pedes suis muneribus minime fungantur, idest minus apti ad deambulandum reddantur, quousque sanguis ad ipsos refluat. refluit autem celerrime, cum eos demittimus in aquam frigidam, quæ malleolos, & coxas subluat. Atq. huiuscemodi stupor nullo negocio abstergitur; cito enim refluit sanguis, quod uenæ ad eum locum ductæ, ac directæ sint; atque inter corporis sedes ea minus periculosa est.

COMMENTARIVS.

DIlucide adeo qua ratione torpor in interioribus partibus generetur, explicat exemplo torporis, quem depressio afferre solet, vt turpe profecto sit nos ad hanc particulam enarrandam longiorem orationem comparare, quod antea copia faciebat, vt cursus humorum, & spiritus interrumperetur, nunc præstat, compressio, quæ impedimento est, ne sanguis ad pedes peruenire

uenire possit. In hac autem particula duo merito requiri possunt, vnum quod hoc loco tantummodo de venis meminerit, & neruorum mentionem omiserit; alterum quod genus curationis secutus sit. respondetur in Hesychij lexico ita scriptum nos inuenisse. φλέψ, μάλωψ, καὶ τὸ ἀνάλογον τῷ σώματι, idest vena flagellum ex boue, & quod corpori maxime respondet. quapropter venam & arterias, & venas, & neruos, & tendines significare censendum, quæ omnia, quod comprimantur, spiritus, & sanguis retro conuertuntur, ac quodammodo refugere videntur. Galen. de vsu pul. c. iij. venas autem & arterias, & venas appellari & a Platone, & ab Hippo. apertum est. Quod autem ad genus curationis pertinet, eam maxime secutus videtur, quam Hippo. verus nobis tradidit lib. v. sententiarum xx. Ita est in neruorum distentione, in qua nullum consecutum sit vlcus, inueni bene carnoso, summa æstate frigidæ aquæ copiosior profusio calorem reuocat. calor autem hæc egregie abstergit. in ea sententia Galen. recte animaduertit in alia ætate nihil prodesse: namque frigidæ aquæ impetus aut superat calorem natiuum, aut eundem mouet, & excitat. Vincitur cum imbecillior sit; redit, cum validior sit. atque hunc antiquissimum auctorem de eo torpore verba facere omnes intelligimus; qui eos præsertim occupet, qui a uirib. firmiores sint, col-

liquit

ligit autem torporem illum nullo negocio profligari posse ex partium situ: uasa enim directa sunt ad eum locum.

ἐκ δὲ τῆς καρδίης καὶ τῶν φρενῶν, βραδέως παλλιῤῥοεῖ. ἐπικάρσιαι γὰρ αἱ φλέβες, καὶ ὁ τόπος ἐπίκαιρος, ἔστε παραφροσύνην καὶ μανίην ἕτοιμος.

At ex corde, & septo transuerso tardius refertur: uenæ enim obliquæ sunt, & locus periculosus, & ad delyrium, & insaniam procliuis.

COMMENTARIVS.

Collatione facta torporis, qui in tibijs, ac pedibus consequitur, cum eo, qui ex sanguine cor occupante concitatus sit, nunc quantum alterum ab altero distet, aperte explicat. etenim alterum cito profligatur, alterum serius abstergitur. causam subdit, quod venæ flexæ, contortæque sint. positus verò id probe indicat: At partis præstantia, in qua domicilium animæ est nostræ, sane indicat & periculum creare, & παραφροσύνην, *& maniam posse excitare.* παραφροσύνη, *est (vt ita dicam) motus errans facultatis, quæ vim & ratiocinandi, & cogitatione aliquid fingendi obtinet. At qui hoc*

in loco de ea, quæ febri coniuncta est. & hæc mania (ni plane fallor) ab exputrescente sanguine calidiori concitatur. qua in re tametsi Hippo. minime sequar, mirifice tamen huic auctori quadrare videtur, qui & ab Hippo. aliquando ad Aristotelem defecisse visus est.

ὁκόταν δὲ πληρωθέωσι ταῦτα τὰ μέρεα, καὶ φρίκη ξὺν πυρετῷ ἀναΐσσει, πλανῆτας τοὺς πυρετοὺς καλέουσιν.

Cum autem partes hæ refertæ fuerint, & horror cum febre urget; febres autem Planetas appellant.

C O M M E N T A R I V S.

Affert rationem, cur facile in delyrium, & insaniam incidant Virgines, cum hæ venæ completæ fuerint, & δὲ pro γὰρ visus est, quod plane nouum nemini esse arbitror. Cum partes igitur, hæ venæ scilicet, quæ circa præcordia, & cor feruntur, plenæ, ac refertæ sint sanguine, tunc obstructio consequatur necesse est, hæc putredinem concitat, putredo febris faces incendit. Horrorem a frigidioribus causis excitari obscurum non est, & ab ijsdem causis fluere, & eodem fe-

re

re pacto gigni, atque rigor; at horroris causae leniores multo, parciores, & minus commotae videntur. Febres πλανῆτας *vocat, quorum accessiones, ac progressiones vix, ac ne vix quidem notare possumus; quippe quae ab aliis, atque aliis humorum generibus concitentur. De hisce Hippo. verus primo de morb. vulg. com. ii. Part. xvi. & xxii. diuersis humorum generibus affluere, ne dum Virgines, verum etiam & mulieres illi optime norunt, qui in re medica quotidie versantur. ego vero saepissime febres illas nullos certos habuisse circuitus obseruaui, sed quid ego? Galen. in partu sanguinem modo biliosum, modo melancholicum, modo virulentum, modo pituitosum, aut mediocriter bonum effundi commemorat primo de m. u c. iii. p. xxi. Virgines autem pro temperamenti ratione alia, atq. alia humorum genera coaceruare verisimile est, ad quae respiciens antiquissimus auctor diuersa in medium affert symptomata, quorum rationem probabiliter deinceps reddere conatur.*

ἐχόντων δὲ τουτέων ὧδε, ὑπὸ μὲν τῆς ὀξυφλεγμασίας, μαίνεται.

Cum haec igitur ita se habeant, grauior inflammatio efficit, ut plane in furorem agatur.

CON-

COMMENTARIVS.

EVentuum, vel symptomatum rationem aperte admodum ante oculos ponit; quippe qui methodo diuisiuæ perpetuo inhæreat; etenim cum hac via ad Virgines pro cessisset, & ad eas, quæ menstrua minime profunderent, peruenisset; menstrua retenta vel febrem excitare, vel eam minime adycere animaduertit. atque cum diligenter egerit de ÿs, quæ consequuntur, cum febris minime vrgeat; constituerítque hosce humores, qui aly, atque alÿ sunt, copia, atque affluentia obstructiones excitare, inflammationes, ac denique febres; ab ÿsdem humoribus inflammatis in furorem agi virgines aliquando solere tradit; cum enim inflãmentur, ac extorreantur, vsque eo commouentur mulieres, vt insaniant. Aetius libro vi. cap. viÿ. testantur, si cum sanguine flaua bilis adeo admisceatur, vt acrior reddatur; & eo humor recerebrum, & eius membranæ stimulentur, ac exagitentur, parum abesse quin in furorem agantur, qui hoc morbi genere correpti sunt. Animaduertendum quod nos uertimus furit, quod μαίνεται scriptum reliquit antiquissimus auctor.

ὑπὸ δὲ τῆς σηπεδόνος, φωνεῖ.

Putredo autem, ut uocem emittat.

COMMENTARIUS.

ITa eſt, ut ſcriptum reliquit Aetius loco citato. quod tunc ægroti maxime dolent, cum materia aliquam partem irrumpit. quapropter uerisſimile eſt has protinus uociferari, quod putridam exhalationem quandam maxime extrudere conentur, quæ quoniam membra nobiliora male habet, perpetuo uirgines ingemiſcũt. Notaui ego ſæpe eas magna quædam edere ſuſpiria, & expirationem maiorem multo eſſe, quam inſpirationem.

Qui eiulatu, queſtu, gemitu, fremitibus,
Reſonando mutum, flebiles uoces refert.

ὑπὸ δὲ τοῦ ζοφεροῦ, φοβεῖται καὶ δεδοίκει.

Caligo, & obſcuritas, ut timeat, ac extimeſcat.

COM-

COMMENTARIVS.

Melancholicum humorem atrum esse, nemo est, qui iam nesciat; & uapores, qui ex ipso excitantur, tenebricosiores esse maxime uerisimile est. nihil ergo mirū si melancholica euenta consequantur ubi huiusmodi humor abundat, ea autem egregie adscripsit Hippo. vi. sententiarum xxiij. si metus, & mæstitia diutius perdurarint, continuo melancholiam significāt. atque cum alia, atque alia subsequi soleant simptomata, hæc potissimum duo in omnibus melancholia correptis fere reperiuntur: nunc de timore scilicet, mox de mæstitia. Timor igitur eos occupat, animam autem, quæ rationem obtinet, atra bilis corripit. uidemus uero nihil tam extimescendum esse extrinsecus, quam tenebræ, recte igitur Aetius. cum ueluti caligo quædam illi animæ parti, quæ rationem habet, obiecta est, eam timor merito urget; quippe quæ timoris causæ idest tenebræ eam circunuallent.

Nam ueluti pueri trepidant, atque omnia coecis
In tenebris metuunt; sic nos in luce timemus
Interdum nihilo quæ sunt metuenda magisquam
Quæ pueri in tenebris pauitant, metuuntque futura.

tura. Chrysippus ij. de Decretis Hippo. & Plat. Plerique omnes in eam sententiam descendere mihi videntur, vt in pectore, & præcipue eo loco, quo cor est collocatũ est, prope sentiant affectus, qui mentem perturbant, quod maxime in timoribus, ægritudinibus, ira, atque excandescentia accidit.

ὑπὸ δὲ τῆς περὶ τὴν καρδίην πιέξιος, ἀγχόνας κραίνουσιν.

Cordis angustiæ, ut laqueos paret.

COMMENTARIVS.

TAmetsi Antiquissimus scriptor ea circa cor maxime sentiri arbitratus fuerit, ego tamen angustias cordis verti, quod eædem potissimum cor attingerent. Angustiæ autem vitæ desperationem afferunt; diutius enim eas se ferre minime posse fatentur virgines, quare animum despondent, & collum in laqueum inserunt, manus autem afferunt sibi ipsis, quod (vt Aetius tradit) maioribus ex malis se emersuras putent. hoc loco mire quadrant illa veteris Poetæ.

Maior mihi moles, maius miscendum malum,
Qui illius acerbum cor contundam, ac comprimam.

ὑπὸ δὲ τῆς κακίης τοῦ αἵματος, ἀλύων καὶ ἀδημονέων ὁ θυμὸς κακὸν ἐφέλκεται.

Sanguinis autem prauitas, ut animus mœreat perturbeturque, & malum accersat,

COMMENTARIVS.

PRauitatem humorum animæ insignes inferre solere iniurias probe quoque nouit Plato, qui in Timæo fere sic. Cum enim acidæ, & salsæ pituitæ, amari item, biliosique humores, qui modo in hanc, modo in illam corporis partem vertuntur; si extra quidem minime ferantur, sed intus conclusi vaporem, quem efferunt, animæ, quæ perpetuo mouetur, permiscuerint, varios animæ morbos afferunt, cum grauiores, tum leniores, cum maiores, tum minores, qui dein ad tres animæ sedes delati, ad quancunque appulerint, varias animi molestias, & mæstitiæ species pariunt. Egregie vero in re maxime perturbata vsus est verbo, quod pugnantia significat: cum enim minime tranquille in hoc casu seipsis fruantur ægroti, nulla non symptomata expectanda, vel potius timenda sunt. atque si vlla est ægritudo, quæ cum corporis vexatione male habeat ægrotos, hæc profecto est. Ac tametsi

ἀλύω contraria significet, gaudeo. scilicet, & mœreo; declarauit tamen cum adderet ἀδημονέων, quod anxietatem, & angorem significat: illud enim καὶ ita accipimus, ut sensum auctoris explicet: cum enim perpendisset in medium se verbum attulisse, quod ambiguum erat, aliud statim adscripsit, quod totam rem non modo aperuit, verum etiam illustrauit. de timore supra. nunc de mœrore, & de totius ægri status perturbatione. ergo absolutam Hippo. sententiam habemus, & duo illa symptomata timorem, & tristitiam, quæ in omnibus fere elucent. Veruntamen harum species aliæ, atque aliæ sunt, propterea quod alia, atque alia sunt, quæ animo sibi pingunt melancholici. illud in primis, quod ægritudines arcessunt: id enim valetudinis vitio fit, vt animo tristitiã libenter agitent, quæ egritudinem continuo ampliorem faciunt. Et Chrysippus affirmat nec se ipsos continere posse homines a perturbationibus victos, ac superatos. Hinc illa.

τί ποτε ἐργάσεται μεγάλοσπλαχνος δυσκατώ.
πανσος ψυχὴ δηχθεῖσα κακοῖσι,

Quidnam tandem faciet anima viscerosa, atque irrequieta oestro irrita malorum? & *Horatius*.
Acerba fata Romanos agunt.

ἕτερον δὲ καὶ φοβερὰ ὀνομάζει.

Veruntamen, & aliam trepide appellat.

COMMENTARIVS.

Haec nullo negocio ostendunt haud facile posse enumerari ea symptomata, quae huiuscomodi morbum consequuntur, & nulla non ratione permouere, ac permutare aegrotantes, quod & Aetius luculente tradit. atque huius symptomatis causas afferri nō potis est. quod idem auctor animaduertit loco citato lib. vi. cap. ix. falsis autem visionibus, ac spectris moueri virgines nemo, vt arbitror, non intelligit, atque ea nomine appellare affirmat. ea autem spectra excitare vapores verisimile est, qui superiora loca petant; & ab illis humoribus efferuntur.

καὶ κελεύουσιν ἅλλεσθαι καὶ καταπίπτειν ἐς τὰ φρέατα. καὶ ἄγχεσθαι. ἅτε ἀμείνονά τε ἐόντα καὶ χρείω ἔξέχοντα παντοῖην.

Et in puteos se abiicere, & decidere, & strangulari imperat; quasi meliora ea sint, & omnia uitae commoda facile superent.

COM-

COMMENTARIVS.

Reperiuntur nonnulli melancholici (quod tradit & Aetius) qui mortem mirifice exoptent, quapropter continuo sibi manus afferunt; quod icirco eos facere, & ipse arbitratur, quod morte mala depellere putent, quae in illos inciderunt, sic & Plato in Phaedone (exceptis semper philosophis) ceteros omnes maiorum malorum metu mortem appetere testatur, hisce fere verbis. Nosti, inquit, reliquos omnes mortem maximum malorum censere. probe, inquit, nunquid maiorum malorum metu hi, qui ex his fortiores sunt, cum ei se offerendi locus esse videtur, mortem non effugiũt? ita profecto res se habet. At Lucretius id mortis formidine accidere affirmat lib. iij. hisce versibus.

Et saepe usque adeo mortis formidine vitae
Percipit humanos odium, lucisq; videndae,
Vt sibi consciscant moerenti pectore lethum,
Obliti fontem curarum hunc esse timorem.

Aetius testatur se vidisse nonnullos, qui putarent daemonas immissos inimicorum praestigijs. At illi humores melancholicos a seipsis conceptos continent, ex quibus daemones illi nascuntur. Petrus Crynitus lib. iij.

de

de honesta disciplina c.ix. narrat in Gallia, quæ vulgo Lugdunensis vocatur, per multas olim fœminas in puteos, & vndas se coniecisse, cum nullo antea morbo conflictarentur. Lucret. in grauiss. Atheniensium pestilentia idem nõnullis contigisse testatur hisce versib.
Multi præcipites lymphis putealibus alte
Inciderunt.
Quid? non ne Laurentianus Florentinus, qui multa Hippo. & Galeni volumina græca latina fecit, atra bile percitus in puteum, se tandem abiecit?

ὅκοτε δὲ ἄνευ φαντασμάτων ἡδονή τις ἀφ᾽ ἧς ἐρᾷ τοῦ θανάτου ὥσπερ τινὸς ἀγαθοῦ.

Sine uisis autem uoluptatis tanta est aliquando titillatio, ut mortem quasi bonum quoddam expetant.

COMMENTARIVS.

Barbaris quidem olim optabile erat e vita migrare; at nos Christiani ita a vita abire volumus, vt ex corporis carcere Dei optimi Maximi voluntate aliquando liberati in viam beatæ vitæ, idest in cælum ab eodem Deo deducamur. Venit nunc mihi in mentem

mentem Milesiarum Virginum nouum insaniæ genus, de quibus Plutarchus scilicet. illæ se vulgo suffocabant. aeris intemperiem nonnulli id malum attulisse putabant. qui sapientiores habebantur, Dijs illud acceptum referebant; at noster auctor idem antiquissimus, ac prudentissimus horum malorum culpam omnem in menstruorum detentionem, ac suppressionem referendam semper censuit.

φρονησάσης δὲ τῆς ἀνθρώπου τῇ Ἀρτέμιδι αἱ γυναῖκες ἄλλα τε πουλλὰ, ἀλλὰ δὴ καὶ τα πολυτελέστατα τῶν ἱματίων καθιεροῦσι τῶν γυναικείων, κελεύοντων τῶν μάντεων, ἐξαπατεώμεναι.

Vbi animum conuertere incipiunt, cum alia multa, tum prætiosissimas uestes Dianæ monumẽtum faciunt, qua in re ab homine uate fictis uerbis inducuntur.

COMMENTARIVS.

SI huiusce scriptoris sententiam delucidare profitear, nihil est, vt veterum testimonia colligam. perpendant studiosi librum de sacro morbo, quem paulo ante de manibus demisi. in hoc nihil est, quod maxi-

mam

mam operam ponamus. Virgines etiam, quæ nupturæ erant, zonam Dianæ dicare solitas Suidas testatur. Et Horatius.

Ut mala quem scabies, aut morbus regius urget.
Aut Phanaticus error, & iracunda Diana.

eam vero σεληνιακὴν νόσον *immittere solere ijs, a quib. læsa erat, planum est. cæcitas illorum temporum fuit sane quam admirabilis.*

ἡ δὲ τῆς ἀπαλλαγῆς θεραπεία, ὁκόταν τι μὴ ἐμποδίζῃ τοῦ αἵματος τὴν ἀφαίρεσιν.

Veruntamen, ut restituantur, curationis ratio sic tenenda est, ut cum nihil interpellet, sanguis protinus detrahatur.

COMMENTARIUS.

Curationem adscribit, quam ex artis præceptis vulgo medici adhibebant, quam non improbat; at suæ curationis rationi minime anteponit. atque illi nulla in hoc morbo medicamenta capiti imponebant, quod Archigenes factitabat, in quem scilicet Galenus, sed ad illud decurrerunt remedium, cuius profes-

sis

cto nullum facilius, nullum commodius, nullum magis salutare est, quam sanguinis emissio. Nihil est, quod hoc loco medicamenta cum sanguinis missione cõferam. hoc a Galeno factitatum est in loco minime obscuro in libro videlicet, in quo qua ratione in unoquoque morbo pugnandum sit, sanguinis detractione docet. cur autem ad scalpellum statim procedendum sit, breuiter aperiamus; hoc enim studiosi magis requirunt. Hunc morbum copia, atque affluentia sanguinis excitat; sanguinis igitur detractio ægrotos ad sanitatem perducet. cum autem duplex sit multitudo, & quæ vires opprimat, & quæ vasa compleat, hoc loco sanguinem in vasis congestum, ac coaceruatum intelligit. quæ res sanguinis detractionem mirifice desiderare fatentur omnes vno excepto Erasystrato, in quẽ inuehitur duobus voluminibus Galen. extat vtrũque: sat est itaque lectores admonuisse. præclare addit, si nihil nos auocet. multa autem nos aliquando abstrahere solent; tempus anni, regio & animi imbecillitas; in ipsa enim detractione animus Virgines relinquit. sed quid Virgines? non omnes eadem ferre possumus. alius ad aliud medicamentum appositus est. Valeant autem illi Medici, qui sanguinis detractionem in virginibus, quæ graciliores videntur, tantopere perhorrescunt. qui profecto recte minime

F indi-

indicant; graciliora enim corpora referta magis sunt sanguine, quam obesa, quod & animaduertit Galen. in lib. de via, ac ratione curandi. Et ego sæpe puellas defectis menstruis tabe prope correptas ad pristinam valetudinem reuocaui copiosiori sanguinis detractione. Hanc curandi rationem quæ præceptis artis prorsus nititur sequi debent, qui Virgines Deo dicatas percurant.

κελεύω δ᾽ ἔγωγε τὰς παρθένους ὁκόταν τὸ τοιοῦτον πάσχωσιν, ὡς τάχιστα ξυνοικῆσαι ἀνδράσιν.

Ego uero auctor sum, ut Virgines, quæ huiuscemodi malis conflictantur, ut quam celerrime cum uiris coniungantur.

COMMENTARIVS.

NOn enim semper medicus vel ad medicamenta, vel ad sanguinis detractionem confugere debet: petenda aliquando auxilia sunt a prudentia, quæ non minus medico necessaria est, quam multorum librorum studiosa, ac diligens volutatio; hinc illa ex libro de Venustate. Non temere profecto iudicarunt,

carunt, qui sapientiam ad multa vehementer conducere constituerunt, eam scilicet, cui in vita instituenda honos habetur. Quam longe igitur aliquando ponenda est res medica; & quod prudentia deligit (quod tamen a re medica longius non recedat) sentiendum, atque agendum. Virgines autem, cum corpora commiscent, venarum oscula aperiuntur, viæ recluduntur, aditus patent, ac magna consequitur agitatio, & motus, cui calor quoque accedit, quod & auctor περὶ γονῆς tradit hisce prope verbis. Naturalia fœminarum, dum venereis voluptatibus fruuntur mulieres, fricantur, ac teruntur; Uteri autem commouentur, & prurigo quædam oritur, & voluptatis titillatio, ac caliditas accedit. quapropter, & menstrua facile proueniũt, quæ defecta morbum antea efficiebant.

ἢν γὰρ κυήσωσιν ὑγιέες γίνονται.

Etenim si conceperint, ad sanitatem producuntur.

COMMENTARIVS.

SI semen comprehenderint, valetudinem pristinam satis videbuntur assecutæ; semen enim ubi

comprehendit uterus, fœtus procreatur, & sanguis ad eum prolabitur, qui cum in Virginibus affluat, horumque malorum initium attulerit, causa reijcitur, & morbus protinus abstergitur.

εἰ δὲ μὴ ἐν αὐτέων ἅμα τῇ ἥβῃ, ἢ ὀλίγον ὕστερον ἁλώσετε εἴπερ μὴ νυμφεύωσι.

Sin minus aut cum pubertate aut paulo post cõflictabuntur, nisi si nupserint.

COMMENTARIVS.

SI neque in matrimonium collocatæ sint Virgines, neque vterus semen amplexus sit, nihil mirum si morbus, aut dum pubescũt, aut paulopost ingrauescat; sanguis enim in hac ætate superfluit. ergo si neque grauida facta fuerit Virgo, neque cum viro coniuncta sit, tametsi semper his menstrua non supprimantur; tamen quod sæpius menstrua minime respondeant, hisce morbis confici consueuerunt. Nuptiæ igitur grauissimum egregie morbum finire possunt.

τῶν

τῶν δὲ συνεζευγμένων γυναικῶν, αἱ στεῖραι μᾶλλον ταῦτα πάσχουσιν.

Veruntamen inter mulieres, quæ uiris coniunctæ sunt, steriles magis his infestantur.

COMMENTARIVS.

QVæ in ventrem ferunt, morbo se se protinus liberant; at quæ grauidæ minime fiunt, huiuscemodi malis conflictantur: quippe quæ menstruis minus rite sæpe purgentur. ex quibus causæ pendent, quæ ea symptomata concitant: etenim non steriles simpliciter hisce malis corripiuntur: verum illæ tantummodo, quibus menstrua rite non respondent. quibus enim menstrua rite feruntur, hæc non subire mala verisimile est: eorum enim causa protinus remota, ac sublata est. Vidimus nos multas huiuscemodi morbis obiectas, quæ viro coniunctæ erant; at nullas eas alere ægritudines animaduerti, quæ in ventrem ferrent. Ad hunc finem perductus est antiquissimus auctor via, ac ratione diuisiua; cum enim mulierum (vt diximus) quædam Virgines sint, quædam nuptæ, quædam viduæ; & Nuptarum quædam semen retineât,

quædam

quædam vero abijciant . atque cum in morbis Virginum, & eorum curatione eo processisset, ut cum viris eas coniungeret, facile animaduertit ad nuptas se peruenisse, quæ neque prægnantes erant, neque illis menstrua ferebantur; in quibus cum eædem causæ reperiantur, ijsdem quoque morbis continuo confici necesse est.

FINIS.

LVCÆ,

Apud Vincentium Busdracum,

CIƆ IƆ XXCII.

De consensu Superiorum.